

4. Өөрийн зохицуулалт

Хуулийн 9-р зүйлд өөрийн зохицуулалтын тогтолцоо маягийн зүйл бий болгох тухай заажээ. “Хэвлэл мэдээлэл нь өөрийгөө удирдах, хянах, ёс зүйн зохицуулалт хийх үүрэг бүхий хэвлэл мэдээллийн ёс зүйн өөрийн зохицуулалтын тогтолцоотой байна. Хэвлэл мэдээллийн ёс зүйн өөрийн зохицуулалтын тогтолцооны бүх мэдээлэл олон нийтэд нээлттэй байна. Хэвлэл мэдээллийн байгууллага, сэтгүүлч, хэвлэлийн мэдээллийн агуулгатай холбогдсон асуудлаар хэвлэл мэдээллийн ёс зүйн өөрийн зохицуулалтын тогтолцооны аль ч байгууллагад иргэн, байгууллага гомдол гаргаж, шийдвэрлүүлэх эрхтэй. Хэвлэл мэдээллийн байгууллага, сэтгүүлч, хэвлэлийн мэдээллийн агуулгатай холбогдуулан иргэн, байгууллага шүүх, прокурор, цагдаагийн байгууллагад гомдол гаргасан бол уг гомдлыг Хэвлэл мэдээллийн ёс зүйн өөрийн зохицуулалтын тогтолцоон дахь гомдол гаргагчийн зөвшөөрсөн аль нэг байгууллагаар шийдвэрлүүлэхээр шилжүүлнэ.”

Өөрийн зохицуулалт гэдэг бол олон нийтийн эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалахын зэрэгцээ хэвлэл мэдээллийн эрх чөлөөг хүндэтгэх хоёр зорилгыг зэрэг хангах шилдэг арга юм. Тиймээс ийм тогтолцоог дэмжих нь зүйтэй. Ардчилсан олон улс оронд хэвлэмэл мэдээллийн хэрэгсэл бүрэн хэмжээгээр өөрийн зохицуулалтад орсон байдаг бол радио, телевиз нь хуулиар тогтоосон ёс зүйн дүрэмтэй байдаг. Энэ нь радио, телевиз чанарын хувьд огт өөр гэдгийг харуулахын зэрэгцээ эдгээр нь нийтийн шинж чанартай хомс нөөц болох агаарын долгионыг ашиглаж байгаагийн хувьд илүү хатуу зохицуулалт шаарддаг байна. Хэдийгээр хуулийн төсөлд өөрийн зохицуулалтыг авч үзсэн нь сайшаалтай боловч санал болгосон тогтолцоо нь хэд хэдэн дутагдалтай байна.

Хамгийн гол дутагдал нь хуулийн төсөлд хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэлд өөрийн тогтолцоог бүрдүүлэх эрхийг олгоогүй тэгсэн мөртөө бас хууль өөрөө шууд уг тогтолцоог бүрдүүлэх ямар нэг механизм бүрдүүлээгүй байна. Хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэл ийм тогтолцоотой байна гэдгийг л дурьдах төдийгөөр хязгаарлажээ. Ийм тогтолцоо хэрэгжих наад захын хоёр нөхцөл шаардагдана. Нэгд, уг тогтолцоо нь хэвлэл мэдээллийн бүх байгууллагын оролцоог хангасан байх ёстой. Хоёрт, уг тогтолцоо нь гомдол хүсэлтийг шаардлага хангахуйц хэмжээнд барагдуулдаг байх ёстой.

Одоо болтол Монголын хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэл янз бүрийн шалтгаанаар өөрийн зохицуулалтын тогтолцоо бүрдүүлж чадаагүй байхад хуулийн төсөлд байгаа ганцхан заалт яаж энэ асуудлыг шийдэх юм бол гэсэн эргэлзээ төрж байгаа юм. Янз бүрийн иргэний нийгмийн байгууллагууд өөрийн зохицуулалтын тогтолцоонууд байгуулах оролдлого хийсэн боловч эдгээр нь хэвлэл мэдээллийн итгэлийг хүлээх чадваргүй эсвэл хоорондоо өрсөлдөх байдалтай болж ирсэн. Мөн ийм тогтолцоо иргэдийн гомдол хүсэлтийг барагдуулж, хохирлыг нь арилгах чадвартай байх эсэх нь тодорхойгүй байна.

Монголын урьд өмнөх туршлагаас харахад хуулийн төсөлд орсон маш ерөнхий заалт хэрхэн өөрийн зохицуулалтын нэгдсэн, үр нөлөөтэй тогтолцоо бүрдүүлэх болоо гэдгийг төсөөлөхөд ч үнэхээр хүндрэлтэй байна. Монголын шийдвэр гаргах түвшинд авч үзэж болох бодитой хэрэгжих боломжтой хоёр хувилбар байна. Эхнийх нь хуульд заахгүйгээр хэвлэл мэдээллийн хэсэгсэл өөрөө өөрийн зохицуулалтын тогтолцоо бий болгох нэмэлт хугацаа өгч хүлээх. Ингэхдээ хэрэв хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэл өөрсдөө өөрийн зохицуулалтын тогтолцоо бий болгохгүй бол төрөөс хууль гаргаж ийм тогтолцоо байгуулах тухай мэдэгдэл хийсэн ч болно.

Хоёрт, хэвлэлийн зөвлөлийг хуулиар байгуулж, хэвлэл мэдээллийн хэрэгслийн баримтлах дүрмийг боловсруулах бүрэн эрх олгож болно. Хэрэв ингэнэ гэвэл зөвлөлийн хараат бус байдлыг хуулиар баталгаажуулж өгөх шаардлагатай. Жишээ нь, зөвлөлийн удирдах байгууллагын бүрэлдэхүүнд төрийн албан тушаалтан оруулахгүй зөвхөн хэвлэл мэдээллийн ажилтан, олон нийтийн төлөөлөл байна гэж хуульчилж болно. Цаашилбал, уг байгууллагын санкц хэрэглэх эрх хэмжээг хязгаартай байлгаж, хэвлэл мэдээллийг хяналтандаа оруулах боломжийг багасгах нь зүйтэй. Жишээ нь, тухайн хэвлэл мэдээллийн байгууллага дүрэм зөрчиж үйл ажиллагаа явуулсан бол үүнийгээ хүлээн зөвшөөрч мэдэгдэл хийхийг даалгадаг санкц байж болно.

Дээрхээс гадна 9-р зүйлийн 3 мөн л учир дутагдалтай болжээ. Иргэн өөрийн зохицуулалтын тогтолцооны дагуу гомдол гаргаж, тийш нь эхлээд хандаагүй байсан ч түүний шүүхэд иргэний нэхэмжлэл гаргах эрхийг хаах нь хууль бус зохицуулалт юм. Харин гэхдээ өөрийн зохицуулалтын тогтолцоог ашиглаагүй тохиолдолд хохирлын хэмжээг тогтоохдоо харгалзан үздэг байж болно. Тухайлбал, энэ тохиолдолд хохирлын хэмжээг бууруулж тогтоодог байж болно. Түүнчлэн дээрх хэм хэмжээ тухайн гомдол гаргагч асуудлаа өөрийн зохицуулалтын тогтолцоонд хандаж шийдвэрлүүлэх сонирхолгүй байх тохиолдлыг харгалзаж үзээгүй байх бөгөөд тэр тохиолдолд асуудлыг хэрхэн яаж шийдвэрлэх нь ойлгомжгүй байна.

Зөвлөмж:

- Хуулийн төсөлд тусгасан өөрийн зохицуулалтын тогтолцооны үзэл баримтлалыг бүхэлд нь дахин боловсруулах шаардлагатай. Нэг бол хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэл өөрийн зохицуулалтын тогтолцоог бий болгохыг хүлээх эсвэл гомдол шийдвэрлэх тогтолцоог хуулиар шууд бий болгох нь зүйтэй.
- Ямар ч тохиолдолд, гомдол гаргагч өөрийн зохицуулалтын тогтолцоог алгасан шууд шүүхэд хандаж, хамгаалуулах эрхтэй байх ёстой ба харин үүнийг хохирлын хэмжээг тогтоохдоо харгалзаж болно.